

Формування негативного ставлення суспільства до корупції

Незважаючи на вжиті останнім часом організаційно-правові заходи з протидії корупції, її масштаби поки що залишаються значними. Таку оцінку рівню розповсюдження корупції в Україні дають як українські дослідники, так й численні міжнародні експерти та організації. Результати проведених досліджень рівня корупції свідчать, що у свідомості громадян домінує уявлення про широке поширення корупції як у владних структурах і судовій системі, так і на побутовому рівні (сфера освіти, охорони здоров'я, спорту, соціальна сфера тощо). Переважна більшість респондентів відзначає, що корупція в державі стала цілком звичайним явищем, а саме це явище нерідко порівнюють зі слоном, якого нелегко описати, але неважко впізнати при зустрічі.

Корупція по своєму універсальна. Цілком очевидно, що таке складне і багатоліке явище перемогти лише одними адміністративно-правовими, та й взагалі, правовими методами, неможливо. Для цього потрібно змінити зміст і характер самих суспільних відносин.

Варто також звернути увагу на специфічні ознаки поширення корупції, що зумовлені станом економічного і політичного розвитку суспільства, національним менталітетом українців та умовами існування переважної більшості населення. До таких ознак слід віднести:

а) глибоке проникнення корупції у сферу побутових взаємовідносин та повсякденне життя українського етносу (подарунки у вигляді побутових предметів або техніки, алкогольних напоїв, продуктів харчування, обмін послугами тощо);

б) поширення у суспільній думці стереотипу, що без хабара, кумівства або кланової підтримки неможливо позитивно вирішити питання у сфері політичних, соціальних чи господарських питань;

в) усталений та законспірований (прихований) характер корупційної діяльності, особливо отримання хабарів та різних видів зловживання посадових осіб;

г) поступова корумпованість правоохоронних органів та, що особливо непокоїть як населення України, так і світову громадськість, судової системи;

д) легальне (відкрите) використання зацікавленими особами політичних і соціально-економічних інститутів, авторитету посад і умов, що ситуативно складаються в державі, для надання вигляду зовнішньої законності своїй корупційній діяльності;

ж) використання корупції у дедалі ширших масштабах потужними фінансово-політичними кланами мафіозного типу, які сформувалися шляхом зрощування економічної і політичної влади із загально кримінальною та організованою злочинністю;

е) загалом поблажливе ставлення до корупції влади, поєднане із галасливою публічною риторикою щодо боротьби з нею.

Варто відзначити, що корупція в українській моделі економічних і політичних відносин не зводиться лише до хабарництва, а є специфічною рисою українського способу ведення господарських, економічних і політичних справ у площині девіантної поведінки, що на сьогодні майже стала нормою. Ця поведінка зумовлена бажанням досить значної верстви населення досягти егоїстичних цілей (влада, багатство, уникнення відповідальності за вчинені правопорушення і т. ін.) за рахунок недоліків у розвитку громадських інститутів, а також порушення функцій в системі державного управління та захисту правопорядку.

Основою для корупції є економічне підґрунтя. Рівень поширення її в державі лише тоді може знизитися до оптимального, коли вчиняти корупційні діяння стане економічно не вигідно, коли заробітна плата державного службовця чи іншої службової особи буде відповідати його соціальному статусу, а самі ці особи цінуватимуть свою роботу і посаду, коли їх високооплачувана діяльність буде прозорою для громадян, а також тоді, коли у суспільстві запрацюють демократичні норми громадського і державного контролю.

Для реалізації зазначеного киче потрібні два основні фактори – реальна політична воля керівництва держави і несприйняття суспільством корупційної діяльності. Зважаючи на це, протидія корупції має становити для керівництва держави не низку разових акцій з припинення конкретних корупційних проявів, а пріоритетний напрямок державної (антикорупційної) політики. В контексті цього доречно згадати Аристотеля, який стверджував, що благо усюди і завжди залежить від дотримання двох умов:

а) правильної постановки кінцевої мети будь-якої діяльності;

б) вибору відповідних засобів, що ведуть до досягнення мети.

Ураховуючи викладене, потрібно зосередити зусилля на формуванні у населення активної громадянської позиції, спрямованої на несприйняття будь-яких корупційних проявів та чітко визначеного негативного відношення у суспільстві до осіб, винних у вчиненні корупційних дій.

Головним надбанням демократичних держав є укорінення в свідомості громадян неприпустимості корупційних дій як особистих, так і з боку інших осіб. У результаті цього сформовано традиційно негативне ставлення суспільства до корупційних проявів. Коріння такого стану містяться в історичних, правових, моральних та етичних нормах життя європейських країн, а правові норми не стільки служать для покарання, скільки спрямовані на запобігання і попередження подібних злочинів. Головними чинниками цього є прозорість суспільства, всебічне правове врегулювання практично всіх сторін життя, високий статус, правова і матеріальна захищеність державних службовців. Це і покладено в основу системи протидії корупції в демократичних країнах світу.

В Україні ефективною системою впливу на ситуацію у сфері запобігання та виявлення корупції з боку різних інституцій громадянського суспільства, зокрема неурядових організацій, до цього часу не створено. У чисельних нормативно-правових актах щодо протидії корупції взагалі не закладено реальні правові механізми, які б дозволяли громадським об'єднанням або окремим громадянам правовими заходами впливати на корупційні прояви. За повідомленнями засобів масової інформації, в країні діє близько 200 неурядових організацій, які декларують свою антикорупційну спрямованість, але реальних важелів впливу на корупціогенну ситуацію вони фактично не мають. Публікації у пресі, окремі заяви громадян в Інтернеті й представників громадських організацій по телебаченню, проведення антикорупційних акцій та доведення відповідної інформації до вищих органів влади, як показує практика, є недостатньо ефективними. Отже, і заходи здійснюються, як правило, хаотично та безсистемно, а їх реальна віддача – мінімальна. У зв'язку з цим важливого значення набуває розвиток системи громадянського контролю за антикорупційною діяльністю тих органів, на які безпосередньо покладений обов'язок протидії корупції. Особливу роль у цьому процесі повинні відігравати політичні партії, об'єднання громадян, засоби масової інформації, представницькі органи влади та окремі громадяни.

Форми і методи такої діяльності, а також запровадження обов'язкового реагування відповідних державних органів на повідомлення про факти корупційних діянь мають бути чітко визначені у законі. У законодавчому порядку необхідно також закріпити право громадських організацій на здійснення запитів до органів державної влади та отримання в установленому порядку інформації щодо їх діяльності із запобігання та протидії корупції; проведення наукових досліджень з цих проблем; неофіційної (громадської) антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, рішень, програм; проведення журналістських та громадських розслідувань; надання своїх висновків і пропозицій відповідним державним органам; участь у відкритих парламентських слуханнях з питань запобігання та протидії корупції; ініціювання, через суб'єктів законодавчої ініціативи, внесення змін і доповнень до антикорупційного законодавства; гарантований державний захист осіб, які надають допомогу у протидії корупції тощо.

Тобто, в Україні необхідно створити дієву систему протидії корупції, в основі якої має бути усвідомлення того, що антикорупційна діяльність досягне успіху лише за умови комплексного підходу, здійснення її державними органами у тісній співпраці з неурядовими організаціями, засобами масової інформації, іншими інституціями громадянського суспільства. Протидія корупції повинна стати загальнонаціональним завданням з чітко визначеними пріоритетами та належною координацією. Реалізація цього наблизить Україну до рівня розвинутих європейських країн та усуне перешкоди для інтегрування нашої держави в європейське співтовариство.